

O. Petar Skarga D. I.

(1536. — 1612.)

4. APOSTOL ISTINE I LJUBAVI

Skarga je nastojao, da za katolicizam predobije ugledne magnatske obitelji. Ta živio je u doba, kada su knezovi po načelu »cuius regio, eius religio« prevodili cijele pokrajine na krivu vjeru. Zato je on, ne zapaštajući prosti puk, priklonio posebnu pažnju boljarima i onima, koji su imali kakvu vlast u ruci. Njegovim se nastojanjem vratila vjeri svojih djedova moćna litvanska obitelj Radziwiłła, i to sam knez Nikola Krištof, koji je bio revan promicatelj Kalvina, pa njegova braća Stanislav, Albert i Juraj te Katarina Radziwiłł, udata za vojvodu Sieniawskog. Nikola Krištof Radziwiłł postane otada moćan zaštitnik katoličke Crkve i njen velik dobročinitelj. Bogato je dotirao crkve, gradio prekrasne oltare, a u nasljednom svom gradu Neswiežu osnovao je god. 1584. isusovački kolegij i sagradio prekrasnu crkvu, koju je uresio radom talijanskih majstora. Brat mu Juraj Radziwiłł postade biskupom u Vilnu, a kasnije biskupom krakovskim i kardinalom. Za knezom povede se narod, i tako se u kratko vrijeme polovina Litve povratí u krilo katoličke crkve. Nažalost druga grana Radziwiłła, zvana biržanska, ostade u kalvinizmu.

U svom misionarskom radu nije se Skarga zaustavljao samo kod svoje revne propovjedničke djelatnosti, udarajući neobičnom snagom i odvažnošću na neredu i nepravdu, nego je kao i u Lavovu razvio neobično blagotvornu karitativnu djelatnost. Organizovao je »Bratstvo milosrđa«, kojemu je bila zadaća sabirati milostinju i pomagati siromahe, bolesnike, zapuštene i nesretne. Posjećivao je bolnice i zapuštene kućice po predgrađu, gdje se nadao naći bijednih i nesretnih bića. Imao je naime na pameti, a htio je i vjernicima pokazati protiv Lutera, »da je vjera bez dobrih djela mrtva«.

Uz karitativni rad diže Skarga živu vjeru spram Presv. Otajstva. Kako su Kalvini zabacili realnu prisutnost Spasitelja u Presv. Euharistiji, nastoji on oživjeti vjeru u Presv. Otajstvo pa osniva Bratovštinu Presv. Otajstva, koju spaja

s milosrđem prema bližnjemu. Članovi imadahu dužnost pribivati skupnom klanjanju u crkvi i procesijama, skupno primiti sv. Pričest jedamput na mjesec, a usto brinuti se za uboge, sabirati i dijeliti milostinju, posjećivati bolesnike. U Bratovštinu upisivali su se i mnogi odlični ljudi. Pobožnost prema Presv. Otajstvu preporodila je grad. Stanovnici do nedavna kalvinskog grada dolazili su u velikom broju na sv. Pričest, sa svijećama u ruci pratili su svećenika, kad bi nosio Svetotajstvo bolesniku. Na blagdane bi se cijele ulice napunile pobožnim svijetom, koji je adorirao. Dobri su se tomu veselili i od radosti plakali. Okorjeli krivovjerci su se jadili.

Da u srcima vjernika što više utvrdi vjeru, dao se Skarga i na literarni rad. Među vrlo žestoke širitelje krivovjerja u Litvi pripadao je *Andrija Wolan* iz Velike Poljske, čovjek vrlo nadaren i agiln. Protiv njega napisao je Skarga god. 1576. djelo o presv. oltarskom Sakramentu: »*Pro sacratissima Eucharistia contra haeresim Zwinglianam*«. Spis je polemičan, napisan uslijed izazova Wolanova, ali je uzor, kako se ima polemizovati, blago i mirno djelujući na um i na srce. S toliko takta i s toliko ljubavi nije još nitko polemizirao s protivnikom. Argumenti su mu jaki, a stil klasičan.

Protiv istog heretika napisao je Skarga god. 1582. u Vilnu »*Artes duodecim Sacramentorum*« na latinskom jeziku, a kao izvadak iz oba ova navedena latinska djela izda god. 1582. u Vilnu na poljskom jeziku »*Siedem filarów*« (»Sedam sakramenata«).

Budno prateći sve događaje i brinući se za dobro Crkve i domovine dao se o. Petar Skarga još na jedan orijaški posao, a to je rad za sveto sjedinjenje. U vrijeme Skargino potpadala je pod Poljsku Mala Rusija ili Ukrajina, pripadajući zajedno kruni i Litvi. Mala Rusija sa sjedištem u Kijevu primila je vjeru od grčkog patrijarkata. Dok je grčka crkva bila u jedinstvu s Rimom, bila je i Mala Rusija katolička. Pače i poslije raskola, što ga je učinio carigradski patrijar Mihajlo Cerularij god. 1054., ostade Mala Rusija u vezi s rimskom Crkvom. Tek nakon 12. stoljeća pada i ona pomalo u raskol. Stalno je, da je kijevski metropolit Nicefor I. (1104. do 1120.) već bio u raskolu. Tijekom stoljeća prenesoše Grci svoju mržnju, nastalu poglavito poradi osnutka latinskog carstva u Carigradu, i na Malu Rusiju ili Ukrajinu. Kad se god. 1325. osnovala posebna metropolija u Moskvi za Veliku Rusiju, dok je Kijev ostao metropola Male Rusije, stade se crkvena povijest razvijati u obje kneževine svaka svojim putem. Velika Rusija s narodom, gdje se slavenski živalj dosta izmije-

šao s tatarskim i finskim primjesama, ostade nepomirljiva prema Rimu i puna najveće mržnje do danas. Mala Rusija s narodom čisto slavenskim, koji se jedini kroz stoljeća zvao imenom »Rusi« (dok se oni drugi nazivahu »Moskovitima«), pokazivala je manje mržnje prema Rimu, što više diljem povijesti zasljedila je sklonost za uniju. Tako je na saboru u Firenci g. 1439. kijevski metropolit Izidor potpisao dekret unije. Nu veliki knez moskovski, pomagan od moskovskih metropolita, protjera Izidora, a uniju osujeti. U Ukrajini ostade raskol. Tako je bilo u vrijeme o. Petra Skarga.

Kako je Skarga radio na obraćenju krivovjercaca u Litvi, tako svrati pozornost i na skizmatičke Ruse ili Ukrajince. Radio je on na tom svetom djelu i iz ljubavi k Crkvi Kristovoj i iz ljubavi prema domovini, koja je trebala unutaršnjeg jedinstva. Radi skizmatika mogla se Moskva uvijek uplitati u poslove Ukrajine to više, što su moskovski metropoliti uzeli naslov »i metropolita Južne Rusije«. Čim je Skarga stigao u Vilno, počeo je raditi i za sjedinjenje pravoslavnih Rusa s Crkvom Kristovom. Kako razabiremo iz lista o. Warszewickoga, rektora isusovačkog u Vilnu, Skarga je u svojim propovijedima mnogo govorio o grčkom raskolu, pobuđivao želju za sjedinjenjem i isticao, da izvan prave Crkve nema spasenja. Već se prve godine povratilo u Crkvu 200 Rusa. Da pripravi put obilnijemu sjedinjenju, napisao je Skarga god. 1577. djelo »O jednošći Košćioła Božego« (»O jedinstvu Crkve Kristove«). Djelo je prikazao knezu Ostrogskomu, skizmatiku, koji je imao velik utjecaj kao patron nad više od 1.000 crkvi. Ostrogski je rad za uniju gledao s početka simpatički, nu kasnije je zauzeo protivno stajalište. U svom djelu ističe Skarga, da je spasenje samo u jedinstvu s Kristom, jedinstva s Kristom opet nema drugdje osim u njegovoj jednoj pravoj Crkvi, a to je Crkva katolička. Poziva se na povijest, koja jasno pokazuje, kako su sve herezije nastale samo otpadom od jedinstva Crkve katoličke. Onda svom svojom rječitošću poziva na jedinstvo i slogu prema nauci Kristovoj. U tom djelu mogu bogoslovi naći vrelo lijepih misli i dokaza, a poljski rodoljubi dobrih nauka.

Djelo »O jedinstvu Crkve« proizvelo je silan utisak, tako te su se skizmatički protivnici jedinstva pobojali, da će izgubiti puk. Bogati Rusi kupovali su djelo i palili ga. Djelo se silno tražilo, tako te sam Skarga u uvodu II. izdanja piše, da ljudi sveudilj od njega djelo potražuju, dok se u cijelom Vilnu mogao naći samo jedan primjerak, a i taj nije imao početka. Zato je on sam nakon 13 godina priredio II. izda-

nje. U Speieru izda Skarga g. 1582. latinskim jezikom djelo: »*Apperdix Skargae Jesuitae de Russorum erroribus*«. Ova djela pripravila su put za istinsko sjedinjenje ukrajinske crkve s Rimom god. 1596. u Brest-Litowsku, o čemu kasnije.

Tek što je Skarga svršio svoje djelo o »O jedinstvu Crkve«, dao se odmah na daljnji literarni rad. Na ponuku svojih poglavara napisa i izda god. 1579. u Vilnu klasičko djelo »*Żywoty Świetych*« (*Životi svetih staroga i novoga Zavjeta za svaki dan preko godine*). Djelo je sastavljeno na osnovu djela biskupa Lipomanija i kartuzijanca Suriija, ali s mnogo samostalne obradbe i novoga građiva. Djelo je pisano homerskom jednostavnošću, s mnogo unkcije i ljepote stila. Mauricije Dzieduszycki u svojoj monografiji: »Piotr Skarga i jego wiek« (Krakov 1868.) kaže: »Ne znam djela na našem jeziku, koje bi imalo veću raznolikost u jedinstvu. U njemu ćeš naći sve vrste stila i besjedništva: počam od seoske pjesmice, kolede, pripovijesti, legende do najviših uzleta misli i čuvstava, do tona pjesama Davidovih, i bibličkih vrhunaca, do najvažnijih i najsilnijih ulomaka povjesnice. S dramskom živošću, a često i u dramskom obliku istupaju pred čitaoca sve tajne srca i uma, sve strasti, sva borba života... Tu slabo djetešce čini neravne korake, tu poput svijetla gori mladenački zanos sjajući ljepotom, tu je sazrio plemeniti stas muža, tu se sklanja godinama izorana i sjedinama posrebrana glava starca. Čini ti se, da čuješ raznovrsne glasove: tu pjev slavuja, tu jecaj bolnog čovječanstva, ondje zviždjaj strijele, buku i vrevu rata, huk groma ili žubor tihog potocića. I — nigdje on ne traži ovih ljepota, svuda ih na svom putu nehotice nalazi. Ti i ne misliš, i gle rijeka, za kojom ideš, pjeni se u vis i ljeska se u bojama duge... Tu ti govori riječima stare poljske jednostavnosti i iskrenosti, ondje diže glas, opominje, prijeti; tu pripovijeda, tamo dokazuje i uvjerava...« Nije stoga čudo, da su Adam Mickiewicz i Henrik Rzewuski nazvali Skargine »Živote svetih« najpjesničkijim djelom, koje je uopće kod Poljaka napisano. Ali najbolja je kritika ljubav, s kojom je djelo primljeno u puku. Sam Skarga doživio je 7 izdanja, dok je kasnije djelo doživjelo još 18 izdanja, dakle ukupno 25 izdanja. To je najbolje svjedočanstvo za djelo i njegovu vrsnoću.

U vrijeme ovog rada položio je Skarga u Vilnu svečane zavjete, pa i onaj četvrti o potpunoj poslušnosti Svetoj Stolicu. Bilo je to 1. kolovoza 1577. Dan prije toga napisao je akt, kojim se odriče svih pokretnih dobara svoje oćevine u

rodnom gradu Grojcu, određujući ih za uboge, a navlastito za bolnicu, koja od njega osnovana do danas postoji.

5. SKARGA I KRALJ STJEPAN BATORY

Novo polje rada čekalo je Skargu nakon smrti posljednjeg Jagelovića Sigismunda Augusta II. Iza kratke vladavine Henrika Valois, koji postade ubrzo kraljem francuskim, bude od poljskog plemstva na polju Woli ispod Varšave izabran za kralja sedmogradski knez Stjepan Batory (1576—1586). Bio je to mudar vladalac i izvrstan vojskovođa. On je jakom rukom zaveo red u državi, a onda zametnuo rat s okrutnim i opakim knezom moskovskim Ivanom Groznim, koji je god. 1577. oteo Poljskoj Inflante. Da bude zemlja što jača prema vanjskomu neprijatelju, koji je ugrožavao kraljevstvo, pregnuo je Stjepan Batory, da u poljskom narodu zavлада jednakost i sloga. Najboljim sredstvom za to smatrao je vjersko jedinstvo, pa zato, ma da nije izravno progonio inovjeraca, to se ipak podupirući rad katoličkog svećenstva brinuo, da učvrsti i osigura pobjedu katoličke vjere. Zato je pomagao uvelike rad najboljih tadašnjih vjerskih reformatora, Isusovaca. Tu je kralj radio ruku o ruku s o. Petrom Skargom. I tako odsada stiže on velik utjecaj na dvoru i postaje jedan od najjačih ljudi u kraljevstvu. Godine 1579. uzdigne kralj Stjepan Batory isusovački kolegij u Vilnu na čast akademije ili sveučilišta. *Prvi rektor nove akademije bio je o. Petar Skarga.*

Kralj Stjepan Batory imao je prilike, da upozna Skargu u proljeće god. 1579. za svoga boravka u Vilnu. Kao vrstan psiholog upoznao je odmah neobične vrline uma i srca u ovog čovjeka Božjega. Nu i Skarga je dobro upoznao kralja, kad ga u listu svome generalu u Rimu (9. III. 1579.) ovako karakterizira: »Doista teško je reći, čemu bi se čovjek više divio na ovom velikom monarhu, na ovom najvećem kralju poljskom? Da li onomu njegovu neizmjernom naporu s poteškoćama, kojim je primio žezlo posred bura i navala, a ipak je ravnao ladicom otadžbine bez kolebanja i zastranjenja; ili onom ugledu, kojim je buntovnike upokorio i u red spravio; ili onoj neslomljivoj moći i pravednim sudovima; ili napokon onoj velikoj brizi, s kojom je odabirao sebi ljude, da s njima ravna velikom i moćnom državom.«

Kralj Batory bio je doista sretan u biranju savjetnika i pomagača. Kancelarom to jest prvim ministrom i podjedno hetmanom ili vojskovođom postavi jednog od najodličnijih i

najplemenitijih ljudi svoga vremena Ivana Zamojskoga, a za konsolidaciju Litve i osvojenih krajeva upotrijebio je o. Petra Skargu.

Kad je kralj Batory vodio rat s Ivanom Grozним, pa nakon drugih mnogih tvrđava osvajao grad Polock u kolovozu 1579., došao je u vojnički tabor do kralja o. Skarga, da obavi neke prešne poslove u stvari nedavno osnovane akademije u Vilnu. Tu je bio svjedokom navale poljske vojske na grad. Kad je u vrijeme večere bio kod kralja, padne u stan kraljev, koji je bio 1 km udaljen od grada, neprijateljsko tane, i odbivši se od stijene pane u jelo na pladnju. Dok su drugi probljedili, kralj se nasmije i zapita Skargu, što bi mogao značiti ovaj događaj. Skarga odgovori: »Neprijatelj nas zove sutra na večeru u tvrđu.« Kralj odgovori: »Ako se tvoje proročanstvo ispuni, osnovat ću tvojemu redu u Polocku tako krasan kolegij, da će vam vaša braća moći zavidjeti.«

Polock bude sutradan osvojen, a kralj izvrši obećanje, te sagradi u *Polocku* krasan kolegij. *Rektorom kolegija* postade Skarga, premda je i dalje boravio u Vilnu, a ovamo samo dolazio na opravljjanje poslova.

Batory je dalje vodio rat s Ivanom Grozним, osvajao grad za gradom, dok nije provalio u unutrašnjost moskovske države sve do zidova Pskova. Ivan Grozni se prestraši pa se uhvati lukavstva. Obrati se naime na papu Grgura XIII. s molbom da posreduje za mir, a on obeća sjediniti se s Crkvom rimo-katoličkom. Za posrednika u toj stvari odabere papa Antuna Possevina D. I. Petar Skarga shvati položaj pa pokuša preko generala u Rimu osujetiti ovo posredništvo s razloga, što »prljav i zločinački život Ivana Groznog ne daje nikakova jamstva za obraćenje Moskve i njeno sjedinjenje s katoličkom Crkvom.« Međutim papino poslanstvo dođe ipak pred Pskov, kamo je došlo i moskovsko poslanstvo. Kralj Batory prista na mir god. 1582., po kojemu dobi osvojene tvrđave i gotovo cijele Inflante, pa se tako poljska država protezala opet do Baltičkog mora, a Moskva ostala od tog mora odsječena.

Sada se otvorilo za Skargu novo polje rada. Tek što je kralj obavio službeni svoj pohod u *Rigu*, glavni grad novo osvojenog kraja, već dolazi onamo na viši poziv Skarga, da uskrisi ondje katoličku vjeru, koju su krivovjerci gotovo istisnuli. Kralj predade Isusovcima crkvu sv. Jakoba u Rigi s mnogim zgradama, da si ondje osnuju kolegij i škole. Tu započe opet sveto misijsko djelovanje o. Skarge i u samoj Rigi i u cijelom onom kraju. S litavskim biskupom Jurjom

Radziwiłłom, kraljevskim namjesnikom obilazio je Skarga kraj, naviještao riječ Božju, te privodio mnoge u krilo katoličke Crkve. Misijski rad njegov bio je oteščan jezikom. Njemački jezik, kojim je govorio puk onoga kraja, razlikovao se mnogo od njemštine, koju je u svojoj mladosti učio. Puk nije razumio poljski, a latinski je znao malo tko. On si je pomagao, kako je mogao. Usto se puk ponio dosta neprijateljski prema njemu, tako da je bio i tvorno napadan. Nu Skarga je sve rado pretrpio, a želio je i proliti krv svoju za vjeru. Često je izazivao kalvinske pastore na javne dispute. Posred ovih misijskih radova nije zapustio pera pa je dalje pisao polemične spise protiv heretika. Osobito je revno nastavio pismene polemike s Wolanom o Presv. Euharistiji. Proučavanje nauke o Presv. Euharistiji i širenje njene pobožnosti bio mu je najmiliji posao. Sam piše: »U obrani svetosti ovoga otajstva spreman sam propovijedati i pisati do kraja svoga života. To je najveća radost duši mojoj u svim patnjama i bolima.«

6. U KRAKOVU. KARITATIVAN RAD

Godine 1584. bude Skarga prema volji svojih poglavara nakon 11 godišnjeg djelovanja u Litvi premješten u prijestolnicu kraljevstva, *Krakov*. Tu je postao superiorom Isusovačkog doma i crkve kod sv. Barbare, što je kralj Batory darovao Isusovcima. Nema dvojbe, da je Skarga bio pozvan u prijestolnicu na molbu samoga kralja.

Skarga se u Krakovu dao na posao svom gorljivošću. Ponajprije je obnovio crkvu sv. Barbare, koja je bila nekada grobljanska kapela. Crkvu je oslikao, snabdio klupama, propovijedaonicom, ispovijedaonicama, prozorima i novim orguljama iz Nürnberga. U obnovljenoj crkvi započeo je neobično revnu i plodnu propovjedničku djelatnost. Dostora nisu zidovi crkve mogli obuhvatiti mase, koje su željele čuti riječ Božju iz ustiju velikoga govornika. Usto je našao vremena, da po svome običaju posjećuje bolesnike po bolnicama, tamnicama i siromašnim kućama, te da im donosi duhovnu okrepu i materijalnu pomoć.

Glavna je značajka Skargine djelatnosti u Krakovu karitativan rad. On je i dosada u tom pravcu radio, gdje god je boravio: u Lavovu, u Vilnu, u Rigi. Nu nigdje nije njegovo milosrđe proplamsalo takovim plamenom, kao u Krakovu. Povod ove djelatnosti ovjekovječio je slikar Kazimir Pochwalški na jednoj slici u Krakovu. Idući jednoć na propovijedaonicu zaustavila ga u sakristiji uboga žena nekoga stolara,

pa mu s plaćem govorila o velikoj nevolji svoje obitelji te o dugoj i teškoj bolesti svog supruga. Ganut ovim pripovijeda-
njem uzlazi Skarga na propovijedaonicu, plamenim riječi-
ma govori o nevolji mnogih nesretnika, koji se stide prositi,
te zagrijava slušatelje za organizirani karitativni rad: neka se
osnuje društvo, koje će tajno sabranom milostinjom poma-
gati bijednike, što ih snašla nesreća, bolest ili siromaštvo, a
stide se prosjačiti. Scena u sakristiji ovjekovječena je na
stropu dvorane »Bratstva milosrđa« u Krakovu.

Riječi Skargine pale su na plodno tlo. Odmah iza pro-
povijedi prijavi se 7 osoba voljnih stupiti u novo društvo.
Dokora se javiše i mnogi drugi. I tako o. Skarga osnuje
»*Bratstvo milosrđa*«, kojem propiše pravila. Dne 21. X. 1584.
mogla se održati već prva skupština društva. Članovi društva
dužni su dnevice izmoliti 3 Očenaša i 3 Zdravo Marije, tje-
dno davati obvezatnu milostinju, a dragovoljnu, »kad Gospod
Bog komu omekša srce milosrđem ili kad mu što pođe srećno
za rukom«, svake nedjelje pribivati razmišljanju o ljudskoj
bijedi i svjetovanju, kako da se pomogne bijednima. Nakon
4 godine brojilo je društvo 255 braće i 239 sestara. I kralj
se dao zapisati u društvo. Za to društvo napiše Skarga dva
spisa: »*Bractwo miłosierdzia*« i »*Czytania bractwa miłosier-
dzia*«, oba u Krakovu 1588.

Drugo karitativno djelo bila je »*Banka pobožna*«, u
početku zvana »Komora potrebnih«. Svrha društva je: po-
trebnima pozajmljivati novac uz zalog pokretnina na izvjesno
vrijeme bez kamata, da ih se otme lihvarima i tako spasi od
propasti. To je društvo osnovano god. 1587., i to prema uzoru
sličnih talijanskih društava »*Mons pietatis*«. Godinu dana
poslije osnovao je Skarga i treću ustanovu »*Blagajnu sv.
Nikole*« (»*Arca s. Nicolai*«) po uzoru sličnoga društva, što ga
g. 1460. u Rimu osnovao kardinal *Turrecremata*. To je društvo
imalo za zadaću davati miraz djevojkama čestitih obitelji,
palih u bijedu, koje su radi svoga siromaštva bile u pogibelji,
da izgube svoju nevinost.

Ove tri karitativne institucije, upravljane zajednički
preko »*Nadbratouštine milosrđa*«, preživjele su sve bure i
sve mijene države Poljske, preživjele i sve diobe Poljske, pa
su do sada vrelo milosrđa za bijednike, koji se stide prosja-
čiti, a trebaju pomoći ili zajma. Evo, što može učiniti odu-
ševljenje i ustrajnost jednog čovjeka, puna ljubavi prema
Bogu, domovini i bližnjemu.

Da o. Petar Skarga — kaže Kasper Wojnar — u svom
životu nije ništa drugo učinio, nego samo osnovao ova tri

karitativna društva, koja do danas postoje, već bi zavrijedio, da mu ime ostane ovjekovječeno u povijesti Poljske.

Bratovština od milosrda raširila se po svim većim gradovima poljskim. U Varšavi ju je uveo sam Skarga i tako ojačao, da je isprošenom milostinjom sagrađena bolnica sv. Lazara.

God. 1592. bukne u Krakovu kuga, koja je kosila sve, ali prije svega bijedne i zapuštene, jer nisu imali, tko bi ih u bolesti dvorio i tko bi ih mrtve pokapao. Tom zgodom osnuje o. Skarga u Krakovu »Bractwo Betanji św. Lazara«. Članovi društva brinuli su se za uboge bolesnike, prenosili ih u bolnice ili u privatne kuće na liječenje na trošak društva, a mrtve bi besplatno sahranjivali. Kad je zaraza prestala, prestalo je postojati i »Društvo sv. Lazara«.

Osim ovih karitativnih ustanova trajan su spomenik plemenite Skargine duše njegovi potresni i upravo klasički govori o milosrđu. Ovamo ide i oproštajna poslanica, što ju je odlazeći s kraljem iz Krakova u Varšavu napisao »Bratstvu milosrda«. Tu je Skarga sličan apostolu Pavlu, koji piše ljubljenim svojim vjernicima. T. Grabowski kaže, da u propovijedima o milosrđu Skarga daje zaviriti baš u dno svoje duše.

Moderna katolička Poljska provodeći Katoličku akciju može samo kopirati velikoga Skargu, koji je sav svoj vjerski i misijski rad vezao uz karitativno djelovanje. Zato i danas u Poljskoj uz Katoličku akciju cvate i »Caritas«.

Dodajemo, da je Skarga u Krakovu svojim propovijedima obratio mnogo odličnih krivovjeraca. Među ove ide kalvinski propovjednik Kopich, kastelan Dulski, kasniji vojvoda od Culmerlanda luteran Ernest Weyher, litvanski veliki kancelar Leo Zapieha, kalvin a kasnije slavni pisac i Isusovac Leczycki (Lancicius).

7. SKARGA — KRALJEVSKI PROPOVJEDNIK

Nova se epoha Skargina rada započinje preranom smrću kralja Stjepana Batoryja. Posred blagoslovljenog vladanja od jedva 10 godina, posred najdivnijih osnova o uređenju države i o tom, kako će osiguravši granice države prema istoku (Moskvi) osigurati granice i prema jugu svladavši Tatare na obalama Crnog mora, umre nenadano plemeniti kralj Stjepan Batory u 53. godini svoga života.

Kod izbora novoga kralja došlo je do razdora. Jedna stranka pod vodstvom magnatske obitelji Zborovskih pozvala je na prijestolje nadvojvodu Maksimilijana Austrijskog, dok je druga stranka na čelu s Ivanom Zamojskim izabrala za

pa mu s plaćem govorila o velikoj nevolji svoje obitelji te o dugoj i teškoj bolesti svog supruga. Ganut ovim pripovijeda-
njem uzlazi Skarga na propovijedaonicu, plamenim riječi-
ma govori o nevolji mnogih nesretnika, koji se stide prositi,
te zagrijava slušatelje za organizirani karitativni rad: neka se
osnuje društvo, koje će tajno sabranom milostinjom poma-
gati bijednike, što ih snašla nesreća, bolest ili siromaštvo, a
stide se prosjačiti. Scena u sakristiji ovjekovječena je na
stropu dvorane »Bratstva milosrđa« u Krakovu.

Riječi Skargine pale su na plodno tlo. Odmah iza pro-
povijedi prijavi se 7 osoba voljnih stupiti u novo društvo.
Dokora se javiše i mnogi drugi. I tako o. Skarga osnuje
»*Bratstvo milosrđa*«, kojem propiše pravila. Dne 21. X. 1584.
mogla se održati već prva skupština društva. Članovi društva
dužni su dnevice izmoliti 3 Očenaša i 3 Zdravo Marije, tje-
dno davati obvezatnu milostinju, a dragovoljnu, »kad Gospod
Bog komu omekša srce milosrdem ili kad mu što pode srećno
za rukom«, svake nedjelje pribivati razmišljanju o ljudskoj
bijedi i svjetovanju, kako da se pomogne bijednima. Nakon
4 godine brojilo je društvo 255 braće i 239 sestara. I kralj
se dao zapisati u društvo. Za to društvo napiše Skarga dva
spisa: »*Bractwo milosierdzia*« i »*Czytania bractwa milosier-
dzia*«, oba u Krakovu 1588.

Drugo karitativno djelo bila je »*Banka pobožna*«, u
početku zvana »*Komora potrebnih*«. Svrha društva je: po-
trebnima pozajmljivati novac uz zalog pokretnina na izvjesno
vrijeme bez kamata, da ih se otme lihvarima i tako spasi od
propasti. To je društvo osnovano god. 1587., i to prema uzoru
sličnih talijanskih društava »*Mons pietatis*«. Godinu dana
poslije osnovao je Skarga i treću ustanovu »*Blagajnu sv.
Nikole*« (»*Arca s. Nicolai*«) po uzoru sličnoga društva, što ga
g. 1460. u Rimu osnovao kardinal *Turrecremata*. To je društvo
imalo za zadaću davati miraz djevojkama čestitih obitelji,
palih u bijedu, koje su radi svoga siromaštva bile u pogibelji,
da izgube svoju nevinost.

Ove tri karitativne institucije, upravljane zajednički
preko »*Nadbratovštine milosrđa*«, preživjele su sve bure i
sve mijene države Poljske, preživjele i sve diobe Poljske, pa
su do sada vrelo milosrđa za bijednike, koji se stide prosja-
čiti, a trebaju pomoći ili zajma. Evo, što može učiniti odu-
ševljenje i ustrajnost jednog čovjeka, puna ljubavi prema
Bogu, domovini i bližnjemu.

Da o. Petar Skarga — kaže Kasper Wojnar — u svom
životu nije ništa drugo učinio, nego samo osnovao ova tri

karitativna društva, koja do danas postoje, već bi zavrijedio, da mu ime ostane uvijekovječeno u povijesti Poljske.

Bratovština od milosrđa raširila se po svim većim gradovima poljskim. U Varšavi ju je uveo sam Skarga i tako ojačao, da je isprošenom milostinjom sagrađena bolnica sv. Lazara.

God. 1592. bukne u Krakovu kuga, koja je kosila sve, ali prije svega bijedne i zapuštene, jer nisu imali, tko bi ih u bolesti dvorio i tko bi ih mrtve pokapao. Tom zgodom osnuje o. Skarga u Krakovu »Bractwo Betanji św. Lazara«. Članovi društva brinuli su se za uboge bolesnike, prenosili ih u bolnice ili u privatne kuće na liječenje na trošak društva, a mrtve bi besplatno sahranjivali. Kad je zaraza prestala, prestalo je postojati i »Društvo sv. Lazara«.

Osim ovih karitativnih ustanova trajan su spomenik plemenite Skargine duše njegovi potresni i upravo klasički govori o milosrđu. Ovamo ide i oproštajna poslanica, što ju je odlazeći s kraljem iz Krakova u Varšavu napisao »Bratstvu milosrđa«. Tu je Skarga sličan apostolu Pavlu, koji piše ljubljenim svojim vjernicima. T. Grabowski kaže, da u propovijedima o milosrđu Skarga daje zaviriti baš u dno svoje duše.

Moderna katolička Poljska provodeći Katoličku akciju može samo kopirati velikoga Skargu, koji je sav svoj vjerski i misijski rad vezao uz karitativno djelovanje. Zato i danas u Poljskoj uz Katoličku akciju cvate i »Caritas«.

Dodajemo, da je Skarga u Krakovu svojim propovijedima obratio mnogo odličnih krivovjeraca. Među ove ide kalvinski propovjednik Kopich, kastelan Dulski, kasniji vojvoda od Culmerlanda luteran Ernest Weyher, litvanski veliki kancelar Leo Zapieha, kalvin a kasnije slavni pisac i Isusovac Leczycki (Lancicius).

7. SKARGA — KRALJEVSKI PROPOVJEDNIK

Nova se epoha Skargina rada započinje preranom smrću kralja Stjepana Batoryja. Posred blagoslovljenog vladanja od jedva 10 godina, posred najdivnijih osnova o uređenju države i o tom, kako će osiguravši granice države prema istoku (Moskvi) osigurati granice i prema jugu svladavši Tatare na obalama Crnog mora, umre nenadano plemeniti kralj Stjepan Batory u 53. godini svoga života.

Kod izbora novoga kralja došlo je do razdora. Jedna stranka pod vodstvom magnatske obitelji Zborovskih pozvala je na prijestolje nadvojvodu Maksimilijana Austrijskog, dok je druga stranka na čelu s Ivanom Zamojskim izabrala za

kralja švedskoga kraljevića Sigismunda, sina Katarine Jage-lonske, sestre Sigismunda II. Augusta. Maksimilijan dođe s vojskom pred Krakov. Znajući, da je o. Skarga uplivna ličnost u prijestolnici, potajno mu pošalje list moleći, da podupre austrijsku stranku. Nu Skarga preda zatvoreni list u ruke Ivana Zamojskoga, kancelara i velikog hetmana. Zamojski potuče Maksimilijana kod Byczyna, koji se osramoćen morade vratiti.

Švedski kraljević dođe u Krakov, gdje se koncem prosinca 1587. okruni kao Sigismund III. Waza (1587.—1632.). Nekoliko dana nakon toga bude o. Petar Skarga uzvišen na veliku i odgovornu službu. Mladi 21 godišnji kraljević odabere prokušanog borca Božjeg, zrelog apostolskog muža o. Skargu, komu su bile tada 52 godine za svoga dvorskog propovjednika. Potaknula ga na to valjda velika slava Skargina, za koju je čuo još u Švedskoj. Na samu Novu godinu 1588. dođe kralj sa cijelom kraljevskom svitom u crkvu sv. Barbare na sv. Misu i propovijed, i namah poslije toga pozove Skargu za svoga dvorskog propovjednika. Ma da mladi kralj nije ispunio velike nade Poljaka, ma da je bio bahat i nepovjerljiv sanjajući o apsolutnoj vlasti, ma da je odbio od sebe plemenite ljude, kao na pr. samog Ivana Zamojskog i okružio se laskavcima, ipak je u pozivu Skarge bio sretan. To je bio jedini izuzetak, ali častan i po njega sretan.

Dr. Kamilo Dočkal.